

משך חכמה

פרשת בראשית – זה ספר תולדות האדם

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' ד - תשפ"ד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרשת זה ספר תולדות אדם

בראשית ה, א – ו, ח

פסקאות: כד - כט

[כד]

ה, א) זה ספר תולדות אדם ביום ברא אלהים אדם בְּמִצְרַיִם אֱלֹהִים
עֲשָׂה אֹתוֹ:

מה הפירוש: "י' יודוך ה' כל מעשיך וחסדיך יברכוכה: (יא) כבוד מלכותך יאמר וגבורתך ידבר: (יב) להודיע לבני האדם גבורתו וכבודו מלכותו"

ה, א) זה ספר תולדות אדם. נבאר¹ פה הכתובים בתהלים (קמה),

י - יב). יודוך ה' כל מעשיך וחסדיך יברכוכה, כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו, להודיע לבני האדם גבורתו, וכבוד הדר מלכותו. הענין, כי החסיד הדבוק להשם יתברך באמת, ובלי מסך מבדיל, יבטלו ממנו כל הדמיונים החומרים והטבעים, ובלי יבדילו בין צורה ליצורה. הנה, כל הנבראים והמציאות וההשגה בכללה, הוא שפע נשפע מזוהר רצונו יתברך בלי הפסק, והמה אורות מאירים מההשגחה כל רגע, ומזה ימלאון חדרי נפשו כי זה המציאות וההנהגה וההשגחה המה כבוד הבורא, מהם יושג השם יתברך, ועל ידם יחזה להבורא ראה מושכלת, וזה התפעלות נפשו באמת. אבל מרוב תדירותם וההרגל אשר הורגלו בהם, בני אדם הפשוטים לא יתבוננו אל מעשה ה', זולת כאשר הבורא יתברך שמו משנה ההנהגה התדירית, ועושה לזמן לא

שחלשים בראיית שכלם, לא יראו כבודו בטבע הבריאה התמידי, אבל רק כאשר יש שינוי בטבע, אז רואים מלכותו יתברך גם בטבע הבריאה. [כי הנס לא יתמיד, כי אם יתמיד, הוא שב לטבע, ומתחייב שינוי רצון חליה, דברי רמב"ם (אגרת תימן)]. וכל זה בא דוד המלך לפרש בתהילים.

וזה פירוש הכתובים, דפתח ואמר "יודוך ה' כל מעשיך וחסדיך יברכוכה" שידודו לה' כל מעשיו, וחסידיו יברכוכהו על מעשיו התמידיים, ו- (יא) כבוד מלכותך יאמר - על ידי ראיית הטבע בעולם בלא שינוי הטבע - ולאחר מכן, יודו אף על שינוי הטבע - וגבורתך יברכו, אבל אינם צריכים גבורות כדי להכיר מלכותו. אבל כדי להודיע לסתם בני אדם מלכותו, צריך שיהיה שינוי בטבע, לכן כתב, (יב) להודיע לבני האדם, גבורתו - ורק לאחר מכן יכירו - וכבודו יברכו מלכותו, ומישוב כל הדקדוקים היטב.

ועל פי זה יתבאר לנו כונת הפסוק (תהלים צו, ג) "ספרו בגוים כבודו - ככל העמים נפלאותיו", דיש לדקדק: א. מהו כפל הענין "כבודו" נפלאותיו". ב. מי הם "גויים" "עמים". אבל לאור המבואר יתבאר היטב, דהנה "גויים" הם מלכויות, והוא מורה על אנשים בעלי חכמה, ו"עמים" מורה על אנשים פחותי מעלה, כידוע. ו"כבוד" הוא הנהגה הטבעית של ה' כפי שנתבאר, ו"נפלאותיו" הם הניסים שלא כדרך הטבע. וזה שאמר, לגויים יש לספר "כבודו", שעל ידי הנהגה הטבעית יכירו גדולתו, על ידי שיספרו להם ויבינו אותם [שלא כחסידי שמעצמו מבחין], שמחמת חכמתם יבינו על ידי שנספר להם הנהגתו יתברך בטבע העולם, אבל העמים לא יבינו הנהגתו יתברך, אלא על ידי שינוי הטבע, היינו נפלאותיו. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

¹ [כד] א. ה. בפסקא זו והבאות, מבאר רבינו מהות האדם, לכן סמך לכאן ביאור זה, שמבאר מה הוא אדם ומהו חסיד. על הפסוקים בתהלים (קמה, י-יב) - "י' יודוך ה' כל מעשיך וחסדיך יברכוכה: (יא) כבוד מלכותך יאמר וגבורתך ידבר: (יב) להודיע לבני האדם גבורתו וכבודו מלכותו" יש לדקדק: א. מהו כפל הלשון בפסוק יא, יב 'כבוד מלכותו וגבורתו'. ב. מדוע הפך את הסדר, שבפסוק יא הקדים מלכות לגבורה, ופסוק יב הקדים גבורה למלכות. ג. פסוק יא המשך לכתוב לעיל וחסידך יברוך, ובפסוק יב כתוב בני אדם, מה הם בני אדם ומה הם חסידך, שכפל בהם את הענין. ד. מה הוא מלכות ה' ומהו גבורה, לכאורה היינו הך.

ונראה, דמלכות, היא ההשגה שה' מלך, והכל מאתו יתברך, הוא היוצר והוא המשגיח. וגבורה, הוא מה שה' עושה דברים שלא כדרך הטבע. והנה, באמת הטבע הוא נס תמידי, אלא שסתם בני אדם יש להם חומר, והוא מסך המבדיל, ולא יכירו במלכותו על ידי טבע העולם, מרוב תדירותם וההרגל אשר הורגלו בהם, ולא יתבוננו אל מעשה ה' מחמת דמיונם, ויבדילו בין הצורה ליצור. אבל מי שדבוק בה' אין לו מסך המבדיל, ויבחין על ידי הטבע, את מלכות ה', שלא יתכן עולם מופלא כזה שאין בורא שמנהיג אותו בכל רגע כרצונו, ויראה את היוצר מהצורה של העולם, ויראה שכל הנבראים והמציאות וההשגה בכללה, הוא שפע נשפע מזוהר רצונו יתברך בלי הפסק, והמה אורות מאירים מההשגחה כל רגע, ומזה ימלאון חדרי נפשו כי זה המציאות וההנהגה וההשגחה המה כבוד הבורא, מהם יושג השם יתברך, ועל ידם יחזה להבורא ראה מושכלת, וזה התפעלות נפשו באמת, ואינו צריך לשינוי טבע ולנס כדי להכיר גדולתו יתברך, אבל אלו

משך חכמה

פרשת בראשית – זה ספר תולדות האדם

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' ד - תשפ"ד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

וזה שאמר, שלבני אדם, מוכרח להודיע גבורותיו. וזה גם כוונת הפסוק (תהילים צו, ג) לספר בגויים כבודו, בכל העמים נפלאותיו, כך נראה לי, ודו"ק בזה².

[כה]

(ה, ב) זָכַר וַיִּקְבְּהָ בְּרָאִים וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אֲדָם בְּיוֹם הַבְּרָאִים:

מדוע כשבא ליחס נח לאדם, כתוב ענין בריאת הזכר והנקבה

(ה, ב) ויקרא את שם אדם. ראה³ ברעיא מהימנא בדרשה דאדם

הוא ביבמות (סג, א) "א"ר אלעזר: כל אדם שאין לו אשה אינו אדם, שנאמר: זכר ונקבה בראם".

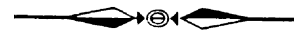
א. ה. ודע דבדקדוק רב כתב רבינו "כל ישראל" ולא כתב "כל אדם" כלשון הגמרא, כיון שבאמת רק לישראל התכוננו חז"ל כפי שמבאר והולך, לכן מעתיק דברי הש"ס לפי ביאורו, וכך דרכו בהרבה מקומות כפי שביארנו בהרבה מקומות. ומכל מקום מצאנו גם בזה גירסא של "ישראל", דבדקדוקי סופרים השלם, הביא ביבמות (שם) גירסת המאירי (מהדורת אלבק) שגירס ביבמות "יהודי", וכן נמצא גירסא זו בכמה כתבי יד, וידוע שרבינו מעתיק בהרבה מקומות לפי נוסח כתבי היד].

ונראה, בהקדים מה שיש לבאר בחיוב מצות פריה ורביה, דהנה שתי דרכים יש בכונה להביא תולדות, האחת לקיום ישוב העולם, והשנייה לקיום האומה הישראלית, והנה כאשר הכונה היא רק לקיום ישוב העולם, אין צורך ביחוס הנקבה לזכר כשם שאין צורך ליחוס בבעלי חיים, שכיון שהביא ולד לעולם, הרי מיישב את העולם, אבל כאשר הכונה היא לקיום האומה הישראלית, צריך יחוס בין הנקבה לזכר, כדי שיתיחס הולד לאביו, להמשיך את קיום האומה הישראלית מאב לבנו [שאף על פי שבת ישראל שנבעלה לגוי בנה ישראל, מכל מקום רק ביחוס האב לבנו יסור האב לבנו את האמונה הישראלית, והמסורת הוא שורש ויסוד כל היהדות].

ובני נח לפני מתן תורה היו מצווין על פריה ורביה על דרך כונה זו, למסור את האמונה בה' מן האב לבנו, כמו שיבואר להלן בפסקא כו, לכן ברא ה' את האשה מאדם הראשון ולא עפר מאדמה כשאר בעלי חיים שנבראו הנקבה גם כן מהאדמה, כי כדי שיתקיים יחוס האומה, צריכה הנקבה להתיחס לזכר, כדי שולדה יהיה שייך גם לזכר, מה שאין כן בבעלי חיים,

כביר הנהגה חדשה [כי הנס לא יתמיד, כי אם יתמיד, הוא שב לטבע, ומתחייב שינוי רצון חלילה, דברי רמב"ם (אגרת תימן)]. וזה שאמר שחסידיך יברכוכה וכבוד מלכותך יאמרו, ואחרי כן וגבורתך ידברו, אבל להודיע לבני האדם [הפחותים במעלה], גבורותיו, וכבוד הדר מלכותו, שהמה יתבוננו מגבורותיו - כבודו והדרו, כי לחולשת ראיית עיני שכלם, יפרידו בין ההנהגה להבורא, וכאילו העולם עומד בפני עצמו ואינו מכיר כבוד הבורא, רק על ידי ההערה שהעיר הבורא יתברך עליהם במה שמשנה הטבע ומשדד המערכה, בזה יודעו כי אלקים הוא המנהיג, ובהשגחתו מסובב כל הסיבות, וכל ההנהגה הטבעית ממנו הכל,

² תמצית דבריו: פירוש הכתובים: "י יודוך ה' פל מעשך וחסידך יברכוכה: (יא) פבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו: (יב) להודיע לבני האדם גבורתיו וכבוד הדר מלכותו", מלכות, הוא השגה שה' מלך ומנהיג את העולם בכל רגע. וגבורה, הוא כאשר יש שינוי בטבע העולם. החסיד רואה את מלכותו יתברך על ידי הנהגת העולם הטבעי, ואינו צריך לשינוי טבע להכיר בזה, לכן הוא מודה לה' על מעשיו ומלכותו בלא שינוי טבע, לכן הקדים מלכות לגבורה, שמודה גם על שינוי טבע, אבל אינו צריך לגבורה כדי להכיר במלכותו, אבל בני אדם, מחמת דמיונם אינם מכירים במלכותו, רק אם קדם להם גבורותיו, והוא שינוי בטבע, אז יכירו כבוד מלכותו.

[כה]

³ [כה] (ה, ב) "זָכַר וַיִּקְבְּהָ בְּרָאִים וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אֲדָם בְּיוֹם הַבְּרָאִים", יש לדקדק: א. מה ענין זה לכאן, הרי בא הכתוב לפרט יחוס בני אדם מאדם הראשון, אם כן מדוע כתב כאן ענין זה שנקראו אדם הזכר והנקבה. ב. כבר כתב זאת בבריאת העולם, דכתיב (א, כו-כז) "וַיִּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ כֹּו וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְמֵ אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם", והיינו שכבר בבריאה עלתה מחשבתו לברוא עמו נקבה, או שהיו שני פרצופים כמבואר בחז"ל, מכל מקום כאן צריך ביאור, מדוע כתב זאת. ג. צריך לבאר מה שאמרו בזהה הקדוש (בראשית כ, ב) דרק ישראל נקראים אדם ולא אומות העולם, וכן

משך חכמה

פרשת בראשית – זה ספר תולדות האדם

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' ד - תשפ"ד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

גופים נפרדים מן האדמה, לא כן האדם, היו זכר ונקיבה בריאה אחת, עיין שם דבריו הקדושים, לכן אין האומות העולם קרוין אדם⁴.

[המשך - כו]

מדוע היה מציין רבי ינאי מערות של בני נח שלא יטמאו באהל

ובזה⁵ מיושב מה שהקשו התוספות בכמה מקומות (יבמות סא, א. נזיר נד, א. בבא בתרא נח, א) למה צריך למעט קבר שלפני הדבור, ומרבי בנאי דמציין מערתא דאדם הראשון וכו'. ולפי זה אתי שפיר טובא, דהגמרא אמר סנהדרין נט, ב דפרו ורבו לישראל נאמרה ולא לבני נח, משום דלא נישנית בסיני, וכל מה דלא נישנית בסיני, לישראל ולא לבני נח, ופרש"י שם בעמוד א' דדוקא מסיני, אבל עד סיני נצטוו בני נח, עיין שם, אם כן היו בני נח מצווין על פריה ורביה, ושפיר מיקרא אדם, כמו ישראל אחר סיני, ודו"ק⁶.

אדם, כי אין הנקבה מתיחסת לזכר.

[כו]

⁵ [כו] על פי המבואר בפסקא כה, מתיישב מה שהקשו התוס' בכמה מקומות (יבמות סא, א. נזיר נד, א. בבא בתרא נח, א) על רבי ינאי שהיה מציין מערות של מתים כדי למעט הטומאה, שיזהרו ולא יעברו מעל המערות. והקשו התוס' (שם) הרי אמרו בש"ס (יבמות סא, א) דטומאת אהל אינה בגויים, דכתיב (במדבר יט, יד) "זאת התורה אדם כי ימות באהל".

ולפי המבואר לעיל אתי שפיר, שמבואר שם שהיה מציין מערות של מתים שמתו לפני מתן תורה, והרי אמרו בסנהדרין (נט, ב) דפריה ורביה נצטוו בני נח, לכן לאחר מתן תורה חייבים רק ישראל בפריה ורביה ולא הגויים, ומבאר רש"י (שם, א) דעד מתן תורה היו בני נח חייבין בפריה ורביה כישאל, ורק ממתן תורה ואל"ך רק ישראל חייבים ולא בני נח. לפיכך ציין מערות של לפני הדיבור, דמטמאין באהל, דכיון שנתבאר שלפני הדיבור היו חייבים בפריה ורביה כישאל, נקראים אדם ומטמאין באוהל. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁶ תמצית דבריו: הא דהיה רבי ינאי מציין מערות של מתים, אף

(זוהר כ, ב), אתם קרוין אדם ואין אומות העולם קרוין אדם, לאכללא כו' ודא רזא דאדם, ועיין זוהר הקדוש ויחי בפרשת הינוקא רלט, ב ומשם נראה, כי ענין אדם הוא שלימו דזכר ונוקבא, וטעמו כמו שכתוב ויקרא את שם אדם [לכן מפורש ביבמות סג, א כל ישראל שאין לו אשה אינו אדם], וזה דווקא בישראל ששניהן מכוונים להוציא תולדות לקיום האומה, ומצווין בפריה ורביה [והוא שכוון ברזא דאדם, היינו יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה, כמו שדורש בזוהר הקדוש ויחי רכת, ב על הך דחזקיה ויתפלל אל הקיר (ישעיה לח, ב) עיין שם, והבן], לא כן אומות העולם שאינן מצווין על פריה ורביה, כי ענין הולדה שלהם רק לקיום ישוב העולם, ולמלאות רצון הטבע הדורש תפקידו כמו כל הברואים, והנקיבה אינה מתיחסת אל הזכר כלל [וכמו שמצאנו (יבמות צח, א) רחמנא אפקריה לזרעו], ועיין בעלי הנפש להראב"ד בשער הקדושה בזה, וזה הענין שנבראו הבהמות

די בכך שהולד נולד לאמו, ואין צריך יחוס לאביו.

ועל פי זה יבואר היטב מה שדקדקנו לעיל, דכיון שבא הכתוב ליחס התולדות מאדם ועד נח, מדקדק הכתוב לבאר שיחוס זה, הוא מחמת שלא נקראו אדם רק כשהם זכר ונקבה יחד, שתתיחס הנקבה לזכר, ולכן ברא אותם יחד להקרא אדם.

וכיון שנתבאר, דאדם הוא מי שנקבה מתייחסת לזכר בלבד, אבל כאשר אינה מתייחסת לזכר אינו אדם, מבואר היטב כונת הזוהר הקדוש והגמ' ביבמות, דדוקא ישראל נקראים אדם ולא אומות העולם, שאינם צריכים יחוס של הנקבה לזכר. וזה כונת חז"ל שאמרו (יבמות צח, א) שרחמנא הפקיר זרעו של הגוי, דאף על פי שבן גוי יורש את אביו דבר תורה (קידושין יז, ב), מכל מקום הפקיר זרעו של הגוי, היינו, שאין צורך ליחוס הנקבה לזכר, כיון שאינן מצווין על פריה ורביה רק לקיום העולם ולא לקיום האומה. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

⁴ תמצית דבריו: הטעם שכשבא ליחס נח לאדם כתב בריאת האדם זכר ונקבה, ללמד, שאין יחוס הנקבה לזכר אלא באדם, שכונתם בפריה ורביה לקיום האומה, לכן צריך ליחס הולד לאביו להעביר לו המסורת, אבל בבהמות אין יחוס הנקבה לזכר, כי כונתם לקיום העולם בלבד, וכן בגויים. ולכן רק ישראל נקראים אדם, שחייבים בפריה ורביה לכוונה זו, אבל הגויים אינם נקראים

משך חכמה

פרשת בראשית – זה ספר תולדות האדם

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' ד - תשפ"ד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ידועים במספר, והפרט כהכלל שניהם שוים בקדימה, וכמו שאמרו סוף החולץ (יבמות נ, א) אלו שני דורות, ולכן אין קפיצה בהם לזכור השנים בקדימה זה לזה, אבל אדם הראשון שנברא מקודם לחיות לעולם, כקיום הגלגלים וצבאם, כמו שאמרו (עבודה זרה ה, א) בואו ונחזיק טובה כו', ויעוין רמב"ן (בראשית ב, יז) מה שכתב בזה, אם כן, על ידי חטאו מת תוך ימיו, ונפסק לחלוחיתו, ונתפרדו יסודותיו, והוא כנר שדלק ימים ושעות ובא אחר וכבהו, אם כן התהוות הימים קודם, והשעות בסוף, כן באדם הראשון, שחי מקודם ט' מאות שנה, ואחר זה נתהוו השבעים

זה דומה לנר שיש בו שמן לכמה ימים וכמה שעות, שמתחלת דלקתו ידוע כמה ימים וכמה שעות ידלק, כך האדם ידוע מתחלה כמה מאות שנה, וכמה שנים יחיה, לכן הקדים לפרט, ללמד על זה, ומיושב דקדוק ב'.

ועל פי זה יתיישב מדוע באדם הקדים הכלל לפרט, כי אדם הראשון נברא שיחיה לעולם, כמו שאמרו בעבודה זרה (ה, א), שאלמלא לא חטאו אבותינו היו חיים לעולם, וכך אדם הראשון היה עומד לחיות לעולם, כמו שכתב הרמב"ן (בראשית ב, יז) וז"ל "ועל דעת רבותינו (עיין שבת נה ב) אלמלא שחטא לא מת לעולם, כי הנשמה העליונית נותנת לו חיים לעד, והחפץ האלהי אשר בו בעת היצירה יהיה דבק בו תמיד, והוא יקיים אותו לעד, כמו שפירשתי במלת וירא אלהים כי טוב (לעיל א ד), עכ"ל הרמב"ן. לכן אצל אדם הראשון, הרי זה דומה לנר שעתידי לדלוך הרבה ימים, ובא אדם וכיבה אותו באמצע היום, אם כן הימים שדלק קודמים, וכאשר כיבה אותו עשה את הרגעים שדלק. כך אדם הראשון חי תשע מאות שנה, ורק לאחר מכן נתהוו השבעים שנה שלא חי, כי בתחלה היה ראוי לחיות גם את השבעים שנה של האלף, אלא שחטא ונגזר שימות לאחר שלשים שנה, ואז נתהוו שבעים שנה שלא חי, ונפסק לחלוחיתו, ונתפרדו יסודותיו, לכן הפרט שחי שלשים כתוב לאחר הכלל. ומיושב הכל בס"ד.

[אבל יש להקשות על זה מחנוך, שפירש רש"י (ה, כד) שמת קודם זמנו, ונמנו שנותניו הפרט לכלל, ולפי דברי רבינו, היה למנות בחנוך הכלל קודם לפרט, כבאדם. ונראה, דפירוש רבינו אינו על פי שיטת רש"י, וחנוך לא מת קודם זמנו, אלא שהתורה מפרשת שלא מת מוקדם משאר דורו בגלל שהיה חוטא, אלא שהיה צדיק גדול, ובאמת כבר מתחלה נגזר עליו שכך יחיה], ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

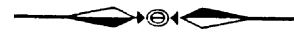
[כז]

(ה, ה) וַיְהִי כֹל יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר חֵי תִשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת:

מדוע הקדים במנין שנותם את הפרט לכלל, ומדוע באדם הכלל קודם לפרט

(ה, ה) ראה⁷ והתבונן בפרשה זו, כשסיפרה התורה שני חיי הדורות, כתוב קודם מספר הקטן למספר הגדול, זולת בחיי אדם, מקודם מספר הגדול, והוא כי חיי האדם קצובין לו מתחילת יצירתו שניתן בו ליחות השרשי על משך זמן שנים אלו, וזה דומה לנר שיכול לדלוך שעות ורגעים, אם כן, מעת לידתו שניהם

על פי שגויים אינם מטמאים באוהל, מכל מקום, ציין לאלו שמתו לפני מתן תורה, כיון שפירש רש"י, שלפני מתן תורה גם הגויים נצטוו בפריה ורביה, וכיון שלפני הדיבור היו חייבים בפריה ורביה כישראל, נקראים אדם, ומטמאין באוהל.

[כז]

⁷ [כז] (בראשית ה, ה) "וַיְהִי כֹל יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר חֵי תִשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת" ע"כ. יש לדקדק: א. מדוע במנין שנות כל הדורות שבכאן, הקדימה תורה את מנין הפרט לכלל, כגון (ה, ח) "וַיְהִי כֹל יְמֵי שֵׁת שְׁתַּיִם עֶשְׂרִים שָׁנָה וַתִּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת", וכדו', ורק במנין האדם מנה הכתוב קודם את הכלל "תִּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה", ולאחר מכן את הפרט "וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה". ב. מדוע באמת הקדימה תורה במנין הדורות את הפרט, הרי הכלל היה קודם, שקודם חי כל אחד מאלו את הכלל, ולאחר מכן את הפרט, ולא סיים את הכלל, כגון שת, קודם חי תשע מאות שנה, ולאחר מכן עוד שתיים עשרה, ומדוע הקדימה התורה המאוחר למוקדם.

ומבאר אביו של רבינו, הוא הגאון רבי שמשון קלונימוס קלמן הכהן זצ"ל, דהא דהקדימה תורה בכל מניני שנות הדורות את הפרט לכלל, באה תורה ללמד, שכבר מראשית הולדתו נגזר עליו שיחיה כך, שניתן בו ליחות השרשי על משך זמן שנים אלו, לכן הכלל אינו קודם לפרט, כי חשבון חייו היה לו מיד שנולד שכך יחיה, ומיד שנולד היה הפרט והכלל שוים, דכך מבואר ביבמות (נ, א) שנגזר על האדם ביום לידתו מה יהיו שנות חייו, והרי

משך חכמה

פרשת בראשית – זה ספר תולדות האדם

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' ד - תשפ"ד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שיהא זרעו טהור, ולכן נח שחי תשע מאות וחמשים (ט, כט), נמצא המחצה מזה תע"ה, וכיון שעברו רוב שנותיו ולא חטא, שוב לא יחטא עוד, ולכן ויהי נח בן חמש מאות שנה, ועברו רוב שנותיו, ויולד נח שם חם ויפת, כדי שיהיה זרעו צדיקים¹⁰.

[כט]

ה, לב) ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת:

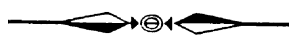
המקור שבזמן ההוא לא ענשו בית דין של מעלה, רק בן מאה שנה

ה, לב) ובמדרש¹¹ (רבה, בראשית, כו, ב), אמר רב יודן מה טעם

קדושתו גדולה יותר ממי שעלול לחטוא. והנה, מי שרוב ימיו בקדושה כבר מוחזק שלא יחטא, שרובו ככולו. והנה, נח חי תשע מאות וחמשים שנה (ט, כט), אם כן מחצה משנותיו הם ארבע מאות שבעים וחמש, לפיכך המתין ה' שלא יוליד עד שיהיה בן חמש מאות שנה, כדי שיהיה בחזקת שלא יחטא, שרוב שנותיו עברו בטהרה.

ועל פי זה מיושב הכל היטב, דלכך בא הכתוב כאן לפרש לאחר היחוס עד נח, לידת בניו, ללמד שהמתין ה' שלא ילד עד שיהיו רוב שנותיו בקדושה, כדי שילד לו זרע קודש, לכן מונה הכתוב את כל בניו, ללמד שזו הסיבה שהמתין ה' עד שהיה בן חמש מאות שנה (דאם היה כתוב רק את שם הו"א ששאר בניו נולדו קודם לכן שלא בקדושה, קמ"ל שכל בניו נולדו בקדושה), ולכן כתוב זאת כאן, כי אין לזה שייכות לענין המבול, אלא לקדושת נח. ומיושב כל הדקדוקים, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

¹⁰ תמצית דבריו: הטעם שכתוב כאן - בפרשת היחוס עד נח - לידת בניו, וכתוב כל בניו, ולא רק שם, שממנו ממשיך היחס: כיון שבא ללמד, שהמתין ה' עד שיהיה נח בן חמש מאות שנה, שיעברו רוב שנותיו בקדושה, ורובו ככולו, ויהיה בחזקת צדיק, ואז יוליד בנים צדיקים, כי קדושת האב משפיע על זרעו, לכן כתוב כאן לידת כל בניו, ללמד על קדושת נח.

[כט]

¹¹ [כט] על הפסוק (בראשית ה, לב) "ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח

שנים, לכן כתיב בו המאות קודם, והבן, מפי אבא מארי ז"ל⁸.

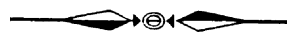
[כח]

ה, לב) ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת:

מדוע כתוב כאן - בפרשת היחוס עד נח - לידת בניו. ומדוע כתוב כל בניו, ולא רק שם, שממנו ממשיך היחס

ה, לב) ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם וכו'. אפשר⁹ על פי מאמרם זכרונם לברכה (בראשית רבה, לך לך, מו, א ב) כי המתין הקדוש ברוך הוא לידת יצחק עד אחרי שנימול אברהם

⁸ תמצית דבריו: הטעם שהקדים במנין שנותם, את הפרט לכלל, אף על פי שהכלל קודם לפרט, שקודם חי את הכלל ולאחר מכן את הפרט, דבאה תורה ללמד, שחיי אדם קצובים מתחלה כמה יהיה לחות חייו, לכן הפרט אינו מאוחר לכלל, כי מתחלה היו הפרט והכלל ידועים. אבל אדם הראשון, היה צריך לחיות לעולם, וניתן לו חיות תמידית, אלא שמחמת החטא מת, והופרדו יסודותיו, לכן הכלל קודם לפרט כפי הסדר.

[כח]

⁹ [כח] (ה, לב) "ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת", יש לדקדק: א. הרי כבר נשלם בכתוב הקודם מנין שנות דור שבא הכתוב למנות מאדם עד נח, אם כן מהו שממשיך וכותב מה הוליד נח, וזה שייך לפרשה הבאה. ב. בכל הפרשה אינו מונה כל זרעם של כל אחד, אלא מי שממשיך ממנו היחס, והיה לכתוב רק את שם, ומדוע כותב כאן את כל בניו.

ונראה, בהקדים מה שיש להתבונן, מדוע לא ילד נח רק לאחר שנעשה בן חמש מאות שנה וכל אבותיו הולידו כבר בהיותם בני מאה שנה. אבל הביאור בכל זה, דהנה אמרו חז"ל (בראשית רבה לך לך מו, א ב) שה' ציוה את אברהם למול קודם לידת יצחק, כדי שיצא יצחק מטיפה קדושה. ויש ללמוד מכאן, עד כמה יש חשיבות לדרגת האב בקדושה לגבי בנו שיוולד מטיפה קדושה. וכמו כן יש לומר, שמי שהוא בחזקת צדיק שלא יחטא,

משך חכמה

פרשת בראשית – זה ספר תולדות האדם

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' ד - תשפ"ד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(פסוק טו) חנוך (פסוק כא), שהולידו לס"ה שנה, וזה י"ג פעמים חמשה. ולכן גם בעונשין, אז, לא היו נענשין עד עשרים פעמים חמשה, שהוא ק' שנה, ודו"ק¹².

ולפי זה מצאנו מקור שאין עונשים בדור ההוא עד מאה שנה, דהנה, כיון שלאחר מכן הולידו מבן י"ג, ובזמן ההוא רק בן ס"ה, נמצא שזמן לידתם היה פי חמש פעמים מהזמן שלנו, שחמש פעמים י"ג, הוא ס"ה [א. ה. לא ידעתי למה מהפך רבינו את הלשון, וכתב י"ג פעמים חמש]. ולפי זה, על אותו זמן, יהיה עונשן פי חמש מאוחר יותר מזמן שלאחר מכן, דהיינו חמש פעמים עשרים, שהוא מאה שנה. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

[א. ה. ולפי שיטת רבינו, לא קשה מידי מער ואונן, דלא היה זה נוהג אלא אז, אבל לאחר מכן נענשו לפני כן, הרבה לפני מתן תורה, שהרי הולידו לפני כן, דיצחק הוליד את יעקב בן שישים שנה (בראשית כה, כו) ודלא כפירוש רש"י, שעד מתן תורה היה נוהג זה, ולכן נענשו ער ואונן לפני מאה שנה. ודע, דנימוקי רבינו ישעיה על חומש תירץ, דער ואונן נענשו כי ידע הקדוש ברוך שיהיו רשעים לכשיגדלו, ובזה מתרץ מדוע מתו הקטנים בדור המבול, שידע ה' שיהיו רשעים לכשיגדלו, וכמו שאמרו בבן סורה ומורה שנענש על שם סופו (סנהדרין זא, א-סו, א) וכן תירץ הטורי זהב בפירוש דברי דוד, על פירוש רש"י כאן. ולא ניחא כל זה לרבינו, דאין הקדוש ברוך הוא מעניש על שם סופו כידוע, ובן סורר ומורה הוא דין מיוחד, והטעם שבמבול מתו הקטנים, כיון שהיה גזרה על כל הדור, כמו שהשחית את כל היקום, אלא שבני נח, מחמת צדקות אביהם לא חל עליהם דין הדור, אלא דין פרטי, ובדין פרטי לא הענישו אז עד מאה שנה. זה שיטת רבינו, אלא שיקצר מאוד כדרכו בקודש].

¹² תמצית דבריו: במדרש איתא, שהוליד נח רק בן חמש מאות שנה, כדי שיפת הגדול לא יהיה בן מאה במבול, שלא העניש ה' בדור ההוא, עד שיהיו בן מאה שנה. והמקור לזה, דלאחר מכן עונשין מבן עשרים, ומולידים מבן י"ג, ובדור ההוא, המוקדם שהוליד הוא בן ס"ה, פי חמש מי"ג, לכן גם עונשין הוא פי חמש מעשרים, שהוא מאה שנה.

וכו', וזה הוליד לחמש מאות שנה וכו' אפילו יפת שהוא הגדול, לכשיבוא המבול אינו בן מאה שנה ראוי לעונשים. ונראה הטעם, דעכשיו אין בית דין של מעלה עונשין עד עשרים (שבת פט, א), ומולידין לי"ג (סנהדרין סט, א), כן אנו רואים אצל מהללאל

אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת, אֵיחָא בַּמְדַּרְשׁ, מַה הֵטַעַם לֹא הוּלֵיד נַח עַד שֶׁהָיָה בֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְז"ל (בראשית רבה, בראשית, פרשה כו סימן ב) אמר רבי יודן, מה טעם כל דורות הולידו למאה שנים, ולמאתים שנה, וזה הוליד לחמש מאות שנה, אלא אמר הקדוש ברוך הוא, אם רשעים הם אין רצוני שיאבדו במים, ואם צדיקים הם, אטריח עליו ויעשה להם תיבות הרבה. וכיבש הקדוש ברוך הוא מעיינו, והוליד לחמש מאות שנה, רבי נחמיה בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמר, אפילו יפת שהוא הגדול, לכשיבא המבול אינו בן מאה שנה ראוי לעונשים" ע"כ. הנה מבואר דפשיטא לחז"ל שלפני המבול אין עונשין עד שיהיה בן מאה שנה, ולא מבואר מנא להו.

[ורש"י בפירוש חומש כאן, הביא את דברי המדרש, ומוסיף מקור לזה, וז"ל "כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני המבול, דכתיב (ישעיה סה, כ) כי הנער בן מאה שנה ימות, וראוי לעונש לעתיד, וכן לפני מתן תורה" ע"כ, הנה יליף לה רש"י מהא דלעתיד לבוא יענש רק בן מאה שנה, והוא הדין לפני מתן תורה. ולא ניחא לרבינו בזה, דמנין לנו ללמוד על לפני מתן תורה מהעתיד לבוא. וביותר קשה, דמצאנו דער ואונן נענשו לפני מאה שנה, להלן לח ז-ט, וכן הקשה על רש"י המהר"ל בפירוש גור אריה, ונדחק מאוד לתרץ זה. וכן הקשה בנימוקי רבינו ישעיה, ומוכיח שער ואונן היו רק בני י"ד שנה].

ונראה, בהקדים מה שיש לבאר על זמנינו, דהנה איתא בשבת (פט, ב) דאין הקדוש ברוך הוא מעניש עד עשרים שנה, והמקור לזה כתב רש"י (שם, ד"ה דל) וז"ל "שכן מצינו בדור המדבר שלא ענש הקדוש ברוך הוא אלא מעשרים שנה ומעלה, דכתיב (במדבר יד, כט) במדבר הזה יפלו פגריכם וגו', מבן עשרים שנה ומעלה אשר הלינותם עלי" ע"כ, ומבואר בסנהדרין (סט, א) דאין קטן מוליד אלא גדול, ומבואר בנדה (מו, א) דגדול, הוא בן י"ג שנה שהביא שתי שערות.

והנה לא מצאנו בדור של נח שהולידו לפני שישים וחמש שנה, שמכל עשרה הדורות עד נח מצאנו הכי מוקדם שהוליד הוא הא דכתיב (פסוק טו) "וַיַּחֲזִיק מִהַלְלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת יֵרֵד", וכתב (פסוק כא) "וַיַּחֲזִיק חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת מֵתוֹשֶׁלַח".

משך חכמה

פרשת בראשית – זה ספר תולדות האדם

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' ד - תשפ"ד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מציאות חומר קדום לא בא המופת, רק משה ואברהם אבינו פרסמו כי המציאות נבראו ברצונו יתברך מן האין המוחלט, כן מפורש במורה חלק ב פרק יז, אולם שלא יוכל להתהוות כמו הבורא יתברך, הוא מגדר הנמנע, שכל מה שיהיה או יבא, הוא עלול תלויה בסיבתו, לא עילה ראשונה, שנמנע מצד עצמו, ולא יתואר השם ביכולת על כל אלו, כמפורש במורה חלק ג פרק טו. לכן אמר, כי לפני לא נוצר אל, הוא חומר קדום, שלא נברא מרצונו יתברך, על זה אמר למען תאמינו, ועל מה שאמר ואחרי לא יהיה, על זה ותבינו, כי הוא נמנע מצד עצמו, ודו"ק¹⁴.

סיום פרשת בראשית בס"ד

ועל פי זה יתבאר הכל, דעל העבר אמר ה' לפני לא נוצר, ולא אמר לא היה, כי אפילו חומר לא היה לפני, דהיינו שום יצירה, אבל אין על זה מופת, לכן אמר "תאמינו", שיש להאמין לאברהם ומשה שלימדונו זאת, אבל על העתיד, שלא יהיה, אמר לא יהיה, שלא יתהווה שום דבר בלתו יתברך, ועל זה יש מופת, לכן אמר "לא תבינו", לשון הבנה, ומיושב הכל בס"ד.¹⁴ **תמצית דבריו: על העבר שלא היה בורא, כתב לשון "נוצר", היינו כל חומר, וכתב לשון "תאמינו", כי אין על זה מופת, אבל יש להאמין למשה ואברהם אבינו, כי מן הנמנע להוכיח מההווה על העבר. אבל על העתיד, שלא יהיה עוד בורא, יש על זה הוכחה בחקירה, לכן אמר "לא יהיה", היינו לא יתהווה, ואמר "תבינו", כי המתבונן יבין זאת בדעתו.**

הפטרה

[ל]

(ישעיהו מג, י) אַתֶּם עַדֵי נְאֻם ה' וְעַבְדֵי אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי לְמַעַן תִּדְעוּ וְתֵאֱמִינוּ לִי וְתִבְיֵנוּ כִּי אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא נֹצֵר אֶל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה:

מדוע על העבר כתב לשון "נוצר", ומהו כפל הלשון "תאמינו לי ותבינו"

בהפטרה (ישעיהו מג, י), למען תדעו ותאמינו לי, ותבינו כי אני הוא, לפני לא נוצר אל, ואחרי לא יהיה. פירוש¹³, כי על העדר

¹³ [ל] על הפסוק בהפטרה (ישעיהו מג, י) "אַתֶּם עַדֵי נְאֻם ה' וְעַבְדֵי אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי לְמַעַן תִּדְעוּ וְתֵאֱמִינוּ לִי וְתִבְיֵנוּ כִּי אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא נֹצֵר אֶל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה", יש לדקדק: א. מדוע על העבר אמר לשון נוצר, ועל העתיד לשון יהיה, היה לומר "לפני לא היה". ב. מהו כפל הלשון "תאמינו לי ותבינו".

ונראה על פי המבואר במורה הנבוכים [ולא הארכתי בביאור עניני חקירה אלו, אלא לבאר דבריו הקדושים בלבד], שאי אפשר להוכיח מההווה איך היה העבר, לכן, מה ששאל אריסטו על בריאת העולם, מהמציאות של היום, הוא שטות, כי לאחר התהוות העולם הכל השתנה, ואין להוכיח מההווה על העבר כלל, אבל זה שלא היה בורא קודם, הוא על פי מה שפרסמו לנו משה ואברהם אבינו, שכל המציאות של העולם נברא מרצונו יתברך בלבד, כמבואר כל זה במורה הנבוכים (חלק ב פרק יז). אבל שלא יהיה אלוה אחר בעתיד, זה מן הנמנע במופת, שהרי כל נברא הוא תלוי במי שברא אותו, לכן לא יכול להתחדש בורא אחר, כי הבורא יתברך אינו תלוי באחרים, כמבואר במורה הנבוכים (חלק ג' פרק טו).